

Nr 604

Av herr **Jansson m. fl.**, om förstatligande av krigsmaterielindustrin.

Sverige hör till de länder som har en betydande krigsmaterielindustri. Huvudparten av denna är privatägd. Att under nuvarande förhållanden och med den statliga kontroll som äger rum när det gäller krigsmaterielproduktion göra jämförelser med den ödesdigra roll som den privata krigsmaterielindustrin spelat i folks och staters liv torde inte vara relevant. Å andra sidan torde ett permanent spänningsförhållande existera mellan de enskilda vinstintressen som är förenade med denna produktion och vad som är av allmänt samhälleligt intresse.

Under de senaste årtiondena har frågan om krigsmaterielindustrins ställning varit föremål för behandling i riksdagen. Då regeringen i november 1932 tillsatte en krigsmaterielberedning, anförde dåvarande statsministern Per Albin Hansson till statsrådsprotokollet bland annat:

Det synes erforderligt, att, oavsett huruvida en internationell konvention kunde åvägbringas under den närmaste tiden eller icke, vi för egen del vidtoge sådana åtgärder, att fullständig statlig kontroll erhöles över den svenska produktionen av krigsmateriel. Att till äventyrs enskilda ekonomiska intressen därvid måste lida intrång kunde ej få vara ett avgörande hinder för anordningar, som ur synpunkten av en riktig fredspolitik påkallades.

Vid en senare behandling i denna fråga i riksdagen, i januari 1935, framhöll dåvarande handelsministern bland annat följande:

Det ligger i sakens natur att en industri, vars välstånd är beroende av stater-
nas rustningar, skall vara i hög grad intresserad av att rustningspolitiken full-
följes i världen. Talrika vittnesbörd hava framkommit om det inflytande, som de
mäktiga företagen inom denna produktionsgren kunnat utöva i olika länder till
förfång för försöken att hejda rustningarna och åstadkomma internationella
uppgörelser om begränsning och minskning därav.

Detta uttalande fick sin bekräftelse så sent som 1967. Av en tillfällighet blev då allmänt känt att ÖB till sitt förfogande hade vissa fonder som i olika former användes till propaganda för krigsmakten — Försvarsupplysningsfonden och Krigsmaktsfrämjandefonden — där det visade sig, att dessa fonder mottagit gåvomedel från framstående finansmän och intressenter i svensk krigsmaterielindustri. I samband med att dessa fonder blev kända för offentligheten framfördes bland annat från justitiekanslerns sida tvekan om det principiellt lämpliga i att överbefälhavaren och försvars-

stabschefen mottog gåvomedel i denna form. Dessa mot demokratiska principer stridande handlingar, att krigsindustrins ägarintressen ekonomiskt understödjer Krigsmaktsfrämjandefonden, belyser nackdelarna i att denna industri drivs utifrån privata vinstintressen.

Även om det existerar en statlig kontroll över den svenska krigsmaterielproduktionen, liksom över vapenexportens omfattning och dirigering, vore ett statligt ägande av denna industri ett samhällsintresse. Genom att göra all krigsmaterielproduktion statlig skulle nuvarande spänningsmoment, som måste råda mellan privata vinstintressen och vad som kan anses vara det för samhällets bästa, elimineras såväl i fråga om prissättning på produkterna som när det gäller produkternas avsättning.

I betänkandet »Om upphandling av försvarsmateriel» (SOU 1965: 69) framgår att den statliga insynen och kontrollen inte äger rum utan svårigheter. Betänkandet ger en kritisk granskning av rådande upphandlingsförfarande, kontraktsformer och vinstfilosofi.

Ett förstatligande av krigsmaterielindustrin ter sig i dag mer naturligt därför att staten redan är ägare till en betydande del av densamma. Därest staten ges ensamrätten till all produktion på detta område skulle en ekonomisk och teknisk samordning möjliggöras och rationaliseringar kunna vidtas som ur alla synpunkter borde bli gynnsamma för statens finanser och därmed för landets skattebetalare. Det förefaller orimligt att begära att privatägda bolag skulle leverera till självkostnadspris. Men det måste å andra sidan anses orimligt att privata vinstintressen skall tillgodoses genom landets behov av krigsmateriel. Därtill kommer att krigsmaterielindustrin, vilket bland annat framgår av Aktiebolaget Bofors och SAAB:s bokslut, visar en mycket stor lönsamhet. Följande redogörelser över vinst- och aktiekapitalutvecklingen för SAAB och Bofors för åren 1960—1966 (tkr) är belysande:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
1. Saab ab (moderbolaget)							
Årets vinst	8 041	10 094	13 324	15 301	19 112	17 530	16 200
Aktiekapital ...	51 000	73 500	73 500	96 000	96 000	132 000	132 000
Reservfond ...	9 650	12 750	14 100	25 950	25 950	31 300	31 400
Skuldregl. fond	—	—	—	1 160	3 200	3 200	6 200
Investeringsfond	8 000	12 000	15 718	12 169	16 000	22 000	28 000
Utdelning	3 900	5 700	6 375	8 400	9 720	11 340	11 600

2a. AB Bofors

(moderbolaget)

Årets vinst	11 747	11 870	11 856	11 863	12 125	12 600	12 000
Aktiekapital ...	110 000	110 000	110 000	110 000	132 000	132 000	132 000
Reservfond ...	17 600	18 800	20 000	21 200	26 400	26 400	26 400
Skuldregl. fond	7 900	7 900	7 900	7 900	8 300	9 600	10 900
Investerings- fond	46 000	50 000	41 095	29 736	26 120	30 100	28 600
Utdelning	8 800	8 800	8 800	8 800	10 560	10 560	10 600

2b. AB Bofors

(koncernen)

Balanserad

vinst	20 849	23 615	25 938	28 023	30 044	30 705	—
Årets vinst	13 063	12 295	12 232	12 122	12 689	10 796	—
Aktiekapital ...	110 000	110 000	110 000	110 000	132 000	132 000	132 000
Bundna re- verser	35 816	37 158	39 033	40 798	46 472	48 000	49 000
Investerings- fonder	51 025	55 025	46 120	32 506	28 890	32 900	31 400

Källor: Svenska aktiebolag 1966—1967 och Finanstidningen (för år 1967).

En allt starkare opinion företräder den uppfattningen, att enskilda inte skall tillåtas skörda ekonomisk vinst av den omständigheten att vårt land anslår betydande summor till försvarsändamål. Denna opinion är så mycket mer förståelig som övriga försvarsuppgifter, beredskapsinkallelser etc. för det stora flertalet av dem det gäller är förbundna med betydande ekonomiska uppoffringar.

I detta sammanhang kan också nämnas att krav rests av exempelvis arbetarna vid Aktiebolaget Bofors Nobelkrut, då de i en motion till en av sina förbundskongresser framhåller: »Vi är också av den åsikten att även landets krigsindustri borde förstärkas.» Förbundsstyrelsen i De förenade förbunden uttalade vid denna motions behandling att den för sin del helt delade det i motionen framförda kravet att landets krigsindustrier borde överföras i statens ägo och föreslog, att kongressen skulle understryka denna synpunkt.

För de privatägda industrier som för närvarande är sysselsatta med

krigsmaterielproduktion behövde ett förstatligande av denna produktion inte föranleda några stora omställningssvårigheter, därest överförandet skedde successivt. Detta antagande är så mycket mer sannolikt som nuvarande privata krigsmaterielindustri även har omfattande civil produktion och dessutom under flera år tidvis haft svårigheter med anskaffande av tillräcklig arbetskraft.

I ett utrikespolitiskt läge som det nuvarande, då från olika länder stora ansträngningar göres för att åstadkomma nedrustning och bättre relationer mellan staterna, skulle krigsindustrins undandragande från de privata intressena bli ett tillskott för ytterligare bevästande av det svenska folkets fredssträvanden.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslår att en utredning tillsättes i syfte att framlägga förslag om överförande av privatägd krigsmaterielproduktion i statlig ägo.

Stockholm i januari 1968

Axel Jansson (vpk)

Henning Nilsson (vpk) C.H. Hermansson (vpk) Gustav Lorentzon (vpk)
